

постійно перебувати у полі зору держави, яка має здійснювати функцію соціального захисту населення країни.

Література

1. Литвин Л., Григорук А. Зайнятість і безробіття // Наукові записки ТДПУ ім. В.Гнатюка. Сер. Економіка. Тернопіль, 2002. – Вип. 10. – С. 63-68.
2. Лібанова Е. Людина на ринку праці // Урядовий кур'єр. 20 квітня 2004 р. – № 74. – С. 7.
3. Стан ринку праці Тернопільської області у 2004 році. Довжук Б.С., Хаба С.С., Ваврикович С.С., та ін. Тернопільський обласний центр зайнятості. – Тернопіль, 2005. – 25 с.
4. Яценко Л.В. Соціально-економічна сутність ринку робочої сили // Вісник аграрної науки. – 2004. – № 9. – С.77-78.

*Олександра Мороз
наук. керівник – доц. Грушко В.С.*

СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Вперше термін "глобалізація" застосував Т.Левіт в 1983 р. до феномену злиття ринків окремих продуктів, вироблених великими транснаціональними корпораціями (ТНК). У Гарвардській школі бізнесу терміну дали ширше трактування, а головним його популяризатором став К.Оме Він стверджував, що світова економіка відтепер визначається взаємозалежністю трьох центрів – ЄС, США, Японії [2:8]. Багато уваги політичній глобалізації світу приділили Ф. Фукуяма "Кінець історії?", З. Бжезінський "Велика шахівниця", "Геостратегія для Євразії", Ж. Атталі "Лінії обрію", Б. Гейтс "Дорога в майбутнє", С. Хантінгтон "Зіткнення цивілізацій і зміна світового порядку". У їхніх працях обґрунтовуються ідеї входження людства в нову еру світової історії та встановлення нового світового порядку на чолі з найбільш розвинутими державами світу, зокрема США, ідеї подальшого занепаду незахідних цивілізацій. Проголошується необхідність побудови нових типів взаємин людей між собою, природою, суспільством, заснованих на інформаційних технологіях, поширення єдиних цінностей.

Основна критика на адресу глобалізації відноситься до дефіциту прозорості і справжньої демократії в системах глобального керування, неефективності політики глобальних фінансово-економічних інститутів, антигуманістичних результатів глобальних технологій, руйнування геополітичних і регіональних систем керування, а також до збереження і навіть загострення проблеми бідності. Найбільші важелі впливу на глобалізаційні процеси мають постіндустріальні держави, засновані на інформаційних технологіях, лібералізації і демократизації громадського життя.

Б.Баді, професор Паризького інституту політичних досліджень, виділяє три виміри глобалізації [2:4]: 1) глобалізація як історичний процес, зі столітньою історією розвитку; 2) глобалізація як процес уніфікації світу, синтез нових звичаїв, і норм поведіння; 3) глобалізація як ріст взаємозалежності в економічній, політичній, культурній сферах, внаслідок чого ослаблюється національний державний суверенітет під дією глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур, що взаємодіють на рівних підставах не лише між собою, але й із самими державами. Основними рисами глобалізації в сфері суспільного життя є:

1. **Наростання поляризації в сфері розподілу доходів** як в межах високо розвинутих країн, так і в світі загалом. Процес глобалізації ще не створив модель успішної політики подолання бідності, епізодичні програми допомоги країнам що розвиваються з боку МВФ, Світового банку, ООН, лише створюють ілюзію вирівнювання економічного добробуту. Більш того, різниця між рівнями доходів у багатих і бідних країнах щороку зростає. Якщо в 1973 р. співвідношення доходів між ними складало 44:1, то сьогодні воно досягає 72:1. Західні країни, де нині проживають 15% населення землі, контролюють більш 70% світових ресурсів, виробництва, торгівлі, споживання [2:35, 5]. За період з 1987 по 1998 рр. кількість людей, доходи яких не перевищували \$1 у день, збільшилося з 16 млн. до 1,2 млрд. Один з наслідків – розширення міграції населення у пошуках більших доходів, що супроводжується "відтоком інтелекту", втратою відчуття належності до "малої батьківщини" (дому, родини, нації), ростом індивідуалізму (економічного, психологічного, духовного).

2. На міжнародній арені **зростає значення ТНК**. Їх звинувачують у гнобленні національного виробництва у країнах, що розвиваються за рахунок узалежнення від імпортової продукції та перебування місцевого виробничого потенціалу на свій лад. У випадку провалу на тих чи інших територіях ТНК не банкрутують, компенсуючи збитки потужностями на інших територіях. Водночас специфічний промисловий та інфраструктурний, вузькоспеціалізований трудовий потенціал місцевого населення вводить країну у ще глибшу економічну кризу. Сьогодні в світі

понад 63 тис. ТНК, пануюче становище серед них займають компанії п'яти провідних західних країн. Американські компанії складають 31 з 50 найприбутковіших ТНК; 100 провідних ТНК розташовані на території тріади США, Західна Європа, Японія [2:23].

3. Зміна в структурі зайнятості населення і ріст частки невиробничої сфери привели до створення гарантованих посад і доходів для представників тих видів діяльності, які не є безпосередніми виробниками матеріальних цінностей і послуг, і до посилення приватного підприємництва як найбільш ефективного засобу примусу людей до трудової діяльності і підвищення її продуктивності [3]. Нові покоління молоді починають сумніватися в "рентабельності" освіти, доцільності дотримання норм трудової, цивільної, сімейної етики та моралі. Всі відомі людські мотивації знецінюються, втрачають зміст, замінюються економічним інтересом.

4. **Розширення та пришвидшення циркуляції інформації** дозволяє світовій громадськості швидко реагувати на прояви суспільно-політичних процесів, що веде до демократизації суспільного життя. Процес здобуття та використання інформації єднає держави надійніше, ніж економічне співробітництво, за рахунок фінансування спільних наукових проектів. При цьому взаємовплив культур відбувається через наукову еліту і є не просто процесом переймання цінностей, а їх синтезом і витворюванням основних рис глобального світогляду. Проекти Open Source унеможливають економічну монополію в обміні інформації і дозволяють залучити максимальну кількість людей в створення і використання знань (напр. при створенні wikipedia).

5. **Зростання впливу інформаційного простору на психічний стан людей.** У постіндустріальному суспільстві зростає роль аудіовізуальних засобів передачі інформації, а це, як зазначають психологи, дозволяє ЗМІ формувати певні культурні установки, поширювати еталони поведінки, формувати шкалу престижу, утворювати цінності і розвивати потреби. Нееквівалентний інформаційний обмін (на США припадає біля 60% потоку інформації, що циркулює в світових каналах комунікації) приводить до феномену "інформаційного імперіалізму" та нав'язування західної культури вже не окремим державам, а кожній людині зокрема. В той же час ЗМІ, зокрема телебачення, зменшують творчий потенціал дітей, створюючи умови для росту в майбутньому соціальної пасивності.

6. **Поширення цінностей постіндустріального Західного суспільства**, що обумовлене його неокolonіальною політикою. Цивілізаційні цінності вирівнюються в напрямку західної культури, набуваючи стандартів провідних держав світу. Це стосується, наприклад, одягу (джинси), стандартів споживання (Макдональдс), мови (англійська, французька, іспанська) і т.п. Глобальні норми, ідеї, цінності пригнічують локальні звичаї; багато явищ культурного обміну відображають західні інтереси (наприклад, світові інформаційні агентства типу CNN, BBC). На межі зникнення перебувають понад 2500 мов із 5000-7000 існуючих; вже в цьому столітті 90% мов можуть бути остаточно втрачені. [2:10]. **Вестернізація** є не стільки уподібненням Заходові в критеріях досягнень "випереджаючого розвитку", скільки деградацією органічної цілісності незахідних культур, перетворення їх на непорядковані ідейні конгломерати. Формується особливий тип людей – вестерноїдів, особливістю яких є практицизм, діловитість, схильність до розрахунку, здатність до конкурентної боротьби, здатність ризикувати, холодність, емоційна байдужість, індивідуалізм, почуття зверхності над іншими народами [3].

7. **Розповсюджується процес модернізації соціально-економічного життя без вестернізації.** Те, що вестернізація – не єдиний можливий шлях постіндустріального розвитку довели Японія, Південна Корея, Китай, Сінгапур. У.Ганнерс, Ш.Айзенштадт на їх прикладі обстоюють ідею інтерпретації культурного різноманіття світу як органічної функціональної особливості процесу глобалізації [1]. Прихильники даних процесів розглядають історію людства як процес взаємодії різних цивілізацій, кожна з яких має свою культурну пам'ять, традиції, тому глобалізація має проходити як творчий діалог націй.

8. Простежується поступовий розпад полінаціональних та поліетнічних держав. Деякі політологи вважають, що розпад СРСР, Ефіопії, Югославії та Чехословаччини — це лише перші ластівки глобального процесу. На черзі — Російська Федерація, Китай, США, Великобританія, Індія, Іспанія, Бельгія та багато інших. Сепаратизм, дезінтеграція старих і виникнення нових держав можуть стати одним з визначальних чинників суспільного розвитку вже найближчого майбутнього.

9. Виник **феномен подвійного конфлікту цінностей**: всередині кожної культури та між цивілізаціями. Розрив між тим, що людина вважає власними цінностями та цінностями, якими вона керується у повсякденному житті призвів до втрати їх значення як для особи, так і для суспільства. Контакти між різними соціальними групами та цивілізаціями спричинили безсистемне переміщення цінностей, що зумовило занепад моралі й водночас виділення загальноцивілізаційних цінностей (вітальних, екологічних, політико-правових цінностей, громадянських прав) [1].

10. **Прагнення вирішити глобальні проблеми** приводить до формування світової

гуманістичної свідомості, інформаційне суспільство полегшує процес формування світової інтелігенції за рахунок стимулювання інформаційної та культурної взаємодії.

На думку деяких дослідників, людство не було готове до різкого прискорення глобальних процесів, обумовлених інформаційною революцією. Відсутня одноосібність прийняття рішень: люди, корпорації, держави тільки пристосовуються до генерованої технологіями економічної та інформаційної інтеграції світу. Остання очолюється Заходом, що призводить до культурного вирівнювання світу на основі західних цінностей, а фактично збіднення, спрощення його культурної різноманітності.

Література

1. Василенко И.А. Политическая глобалистика: Учеб. пособие для вузов. М.: Логос, 2003. – 360с.
2. Глобализация: взгляд с периферии // Агентство гуманитарных технологий, К., 2002 – 62с.
3. Олександр Зинов'єв Захід. Феномен вестернізму // Перехід IV, випуск 5 (3-2000).
4. Ігор Каганець, Володимир Щербина Всезагальна дезінтеграція // Перехід IV, випуск 1 (1-1999).
5. Олександр Шморгун Фінанси і майбутнє глобальної економіки // Перехід IV, випуск 3 (1-2000).

Олександра Мороз
наук. керівник – доц. Сивий М.Я.

ЧИННИКИ ПРИРОДНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ПІДЗЕМНИХ ВОД ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Під захищеністю підземних вод розуміють ступінь захисту водоносного горизонту від поверхневих забруднювачів. Основними природними чинниками є: наявність у розрізі слабопроникних порід; глибина залягання підземних вод; літологічні і фільтраційні характеристики перекриваючих порід; сорбційні властивості порід, зокрема ґрунтів; закарстованість та тріщинуватість зони аерації, характер зв'язку поверхневих і підземних вод; стан рослинного покриву та ін.

В основу якісної оцінки захищеності ПВ Тернопільської області доцільно взяти методіку В.М.Гольдберга [1,2] і доповнити її відповідно до специфіки території. Якісна оцінка передбачає співставлення категорій захищеності, які виділяють за сумою балів на основі трьох **показників зони аерації** [1, 2, 3]: 1) глибини залягання рівня ґрунтових вод (Н); 2) потужності слабопроникних відкладів у зоні аерації (m); 3) літології цих відкладів, які об'єднуються у групи: а) супіски, глинисті піски, легкі суглинки, слаботріщинуваті крейда, мергель, опока; б) важкі суглинки, піщані глини ; в) глини, монолітні крейда, мергель і опока.

Кожному показнику (Н, m з врахуванням груп а, б і в) присвоюється певна кількість балів, а за сукупністю показників визначається сума балів, властива конкретним умовам зони аерації, яка перекриває ґрунтові води і характеризує умови їх захищеності. Різним категоріям захищеності відповідають свої суми балів; чим більша сума балів, тим кращі умови захищеності підземних вод. За показником захищеності (Е) В.М. Гольдберг [1] пропонує виділяти шість категорій захищеності ґрунтових вод. Найнесприятливіші умови захищеності відповідають категорії I ($E \leq 5$), найсприятливіші – категорії VI ($E > 25$).

Особливістю Тернопільської області є значне поширення **карстових явищ** як поверхневого, так і похованого типу, що через порушення зони аерації, гідравлічний зв'язок з ріками і сусідніми водоносними горизонтами негативно впливає на захищеність підземних вод. Закарстовані породи відносяться до силурійської, девонської, крейдової, неогенових систем, частина тріщин залікована кальцитом, піритом, бітумом, глиноземом та ін [4].

При оцінці впливу карсту на захищеність ПВ пропонуємо врахувати насамперед процент закарстованості ділянки та ступінь закарстованості (тип карсту). Маючи процент поширення кожного типу карсту, обраховуємо середню захищеність по кожній свердловині $E_{сер}$:

$$E_{сер} = \frac{E_0 \cdot K_{к0} + E_{1сер} \cdot K_{к1} + \dots + E_{4сер} \cdot K_{к4}}{100\%}; \sum_{n=0}^4 K_{kn} = 100\% [1]; \text{де } E_1 \dots E_4 - \text{ захищеність}$$

ділянок різних ступенів карстування (в балах); E_0 – захищеність в точці, що не є закарстованою (в балах); $K_{к1} \dots K_{к4}$ – коефіцієнти поширення ділянок різного ступеня карстування, %; $K_{к0}$ – коефіцієнти поширення непошкодених ділянок, %.

Захищеність в балах визначаємо, маючи час фільтрації у водоносний горизонт:

$$t_{\phi} = \frac{H}{K_{\phi}} [2]; \text{де } t_{\phi} - \text{ час фільтрації; } K_{\phi} - \text{ коефіцієнт фільтрації (м/добу); } H - \text{ глибина}$$